

TAMMI

Pirkko Kotirinta

HILMA AF KLINTIN ARVOITUS

Taiteilija henkien, tieteen
ja luonnon maailmassa

III

Arto
Vestäläskes

PIRKKO KOTIRINTA

HILMA AF KLINTIN ARVOITUS

Taiteilija henkien, tieteen ja
luonnon maailmassa

TAMMI

HELSINKI

© PIRKKO KOTIRINTA JA TAMMI, 2021

TAMMI ON OSA WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖTÄ

KUVALIITE: MARKKO TAINA

ESILEHTIEN KARTAT: MIKA KETTUNEN

ISBN 978-952-04-1578-5

PAINETTU EU:SSA

Sisällys

Aluksi.....	11
I OSA.....	15
1. Suomenlinna, Helsinki, elokuu 1988.....	17
<i>Rantakasarmilla Pohjoismaisessa taidekeskuksessa avautuu ruotsalaisen Hilma af Klintin ensimmäinen oma näyttely. Se hiljentää yleisönsä.</i>	
2. Karlbergin linna ja Tukholma, 1800-luvun loppu ja 1900-luvun alku.....	22
<i>Kuka oli Hilma af Klint?</i>	
3. Alppila, Helsinki, syksy 2019.....	28
<i>Sukellus Hilman historiaan nostaa esiin myös haudantakaisen Runebergin, joka nauttii rakkaudellisesta ilmapööristä Jupiterin lähellä.</i>	
4. Hamngatan 5 ja 9, Tukholma 1888.....	38
<i>Nuori taiteilija maalaa ateljeessaan perinteistä maisemaa, mutta hänen sisällään vahvistuu ajatus näkymättömän todellisuuden mahdollisuudesta.</i>	
5. Elämän uusi ulottuvuus ja Edelweiss-seura, Tukholma.....	46
<i>Tieteen uudet keksinnöt mullistivat maailmaa 1800- ja 1900-lukujen taitteessa ja käsitys elämän ja kuoleman suhteesta muuttui.</i>	

6. Adelsö, syyskuu 2020	54
<i>Hilman lapsuusajan maisemat vilistävät silmien ohi saarella, jonne oli pakko palata etsimään uusia jälkiä.</i>	
7. Munsö, kesäkuu 2019.....	60
<i>Paronitar Birgitta Giertha muistelee sukunsa tarinoita saaren erikoisesta taiteilijasta.</i>	
8. Tukholman maatalousakatemia, lokakuu 1901 ja musiikkiakatemia, kesäkuu 1913.....	66
<i>Teosofi Pekka Ervast luennoi intialaisista jumalista, ja Hilma af Klint ja Oskar Merikanto osallistuvat teosofisen kongressin avajaisiin.</i>	
9. Kammakargatan 6, Tukholma, tammikuu 1906	77
<i>De Fem -ryhmän valmistautumisjakso on päättymässä, ja Hilma af Klintiä valmennetaan hänen suureen tehtäväänsä.</i>	
10. Mälardalen, lokakuu 2019	81
<i>Tutkimuksia Hilman kirjastossa salaisessa arkistotilassa. Syliin putoaa kiinnostavia johtolankoja ja kontakti tanskalaiseen Martinukseen.</i>	
11. Hanko, syyskuu 2020	95
<i>Syysmyrsky pauhaa, Hilman arvoitus pitää otteessaan, ja kuvittelen kylpylävierailun, joka olisi voinut tapahtua.....</i>	
12. Nybrogatan, Tukholma, marraskuu 2019.....	100
<i>Anna Casselin suku kokoontuu muistelemaan lahjakasta taiteilijaa, joka maalasi vuosikausia Hilman rinnalla.....</i>	
13. Venetsia, marraskuu 2017	108
<i>Hilma af Klint on Venetsiassa kolmatta kertaa, tällä kertaa Palazzo Fortunyn intuitiota käsittelevässä näyttelyssä.</i>	
14. Brahegatan 52, Tukholma 1908 ja 1913.....	114
<i>Hilma af Klint on saanut valmiiksi Kymmenen suurinta, De Fem -viisikko on hajonnut, ja taiteilija kokee rakkaussuhteen samassa osoitteessa asuvan voimistelunopettajan kanssa.</i>	

15. Dornach, uudenvuodenyo 1922–1923..... 119
*Rudolf Steinerin Goetheanum palaa tuhkaksi.
 Missä ovat Hilma af Klint ja Thomasine Andersson?*
16. Kaivokatu 2, Helsinki, elokuu 2019..... 129
*Kirje, jossa Hilma neuvoo Ilona Harimaa ja
 kutsuu kylään: ”Vaaditaan suurta vakavuutta
 jatkaa sillä tiellä, jolle Te olette astunut.”*
17. Rådmanngatan 14, Tukholma, kevät 1937..... 136
*Tukholmakirja vuodelta 1937 tekee selkoa
 jälleensyntymisistä, profetoi naisjohtajia ja avaa
 antroposofian perustaneen Rudolf Steinerin vaikutusta
 Hilma af Klintin ajatteluun.*
18. Spolegatan 3 A, Lund, 1940–1941..... 142
*Hilma af Klint hautaa Thomasine Anderssonin,
 kirjaa edelleen viestejä henkimaailmasta – ja kommentin
 Waino Aaltosen veistokseen.*
19. Fruängen, Tukholma, tammikuu ja
 syyskuu 2020..... 147
*Taide on yksi vastaus maallistuneen yhteiskunnan
 henkiseen kaipuuseen. Mutta kuinka maallistuneita
 oikeastaan olemme?*
20. Sjöstigen, Lidingö, elokuu 1940..... 154
*Taiteilija Tyra Kleen tapaa Hilma af Klintin
 – ja idea Hilman teosten paikasta alkaa itää.*
21. Kansalliskirjasto, Unioninkatu 36, Helsinki,
 tammikuu 2020..... 164
*Mystinen Olof Sundström valokuvasi Helsinkiä, rakastui
 antroposofiin, opiskeli Sveitsissä, etsi polkuaan Ruotsissa,
 tutustui Hilma af Klintiin – ja kirjoitti samalla ahkerasti
 kirjeitä. Tutkijoiden onneksi.*
22. Djursholm, Tukholma, syyskuu 1944..... 175
*Hilma kaatuu matkalla Tukholman keskustaan ja joutuu
 vuoteenomaksi.*

II OSA.....	177
23. Munsö, loppusyksy 1944	179
<i>Purettavaksi määrätty ateljee on täynnä outoa energiaa säteileviä teoksia. Olof Sundströmin on aika kääriä hihat.</i>	
24. Helgesta, Hacksta, syyskuu 2020	189
<i>Hilma-tutkimukset vievät saliin, jossa ehkä oli Hilman näyttely vuonna 1947, ja ventovieraiden ihmisten kellariin</i>	
25. Turku, maaliskuu 2019 ja tammikuu 2020.....	197
<i>Olof Sundström toi arvokkaan Hilman teosten luettelon Turkuun 1950-luvun lopussa. Onko se siellä edelleen?</i>	
26. Västra Trädgårdsgatan 9, Tukholma, maaliskuu ja syyskuu 2020	208
<i>Myyntiin tulee yllättäen jo toinen abstrakti akvarelli Hilma af Klintiltä. Miten tämä on mahdollista?</i>	
27. Åbo Akademin Kirjatorni, Turku, tammikuu 2020.....	214
<i>Hilma af Klintin teokset pääsivät näyttävästi maailmalle turkulaisen tutkijan Sixten Ringbomin ansiosta, vahvistaa säilynyt kirjeenvaihto – ja näyttelyn kuraattori itse.</i>	
28. Stureplan 3, Tukholma, joulukuu 2019.....	221
<i>Laivanvarustajasuvun säätiö siivittää Hilma af Klintin kansainvälistä menestystä.</i>	
29. Ordenstrappan, Tukholma, tammikuu 2020	228
<i>Johan af Klint kietoutui Hilma af Klintin tarinaan jo vuonna 1966. Hän on taistellut teosten puolesta oikeudessa, ja nyt hän on taas huolissaan.</i>	
30. Eteläinen Hesperiankatu, Helsinki, elokuu 2019 ja syyskuu 2020	239
<i>Konservaattori löytää vanhat muistiinpanonsa.</i>	

31. Uusikaarlepeyy, tammikuu 2020..... 244
*”Tapaaminen Hilman kanssa muutti elämäni”,
kertoo kirjailija Gurli Lindén.*
32. Bulevardi 9, Helsinki, marraskuu 2019..... 250
*Taiteilija Silja Rantanen pohtii Hilma af Klintin värien
läpikuultavaa energiaa ja sitä, miksi Hilma pakottaa
arvioimaan uudelleen koko abstraktin taiteen kertomusta.*
33. Järna, tammikuu 2020 257
*Vakava sairastuminen keskeytti ensimmäisen
Hilma-tutkijan Åke Fantin työn 1990-luvulla.
”Hilma-kiinnostus vyöryi yli tutkijan jo tuolloin”,
kertoo puoliso Catharina Smit Fant.*
34. Moderna Museet, Tukholma, syyskuu 2020..... 262
Ensimmäinen iso Hilma-buumi alkoi täältä vuonna 2013.
35. Solomon R. Guggenheimin museo, New York,
joulukuu 2018..... 271
*Spiraalinmuotoinen taiteen temppele on kuin luotu
Hilma af Klintin teoksille.*
36. Taiteen markkinat ja kuplat..... 278
*Raha ratkaisee myös taidemaailmassa – mutta Hilma af
Klint on poikkeus myös taiteen markkinoilla.*
37. Ven, Juutinrauma..... 283
*Juutinraumassa sijaitseva Venin saari oli kerran
eurooppalaisen tähtitieteen keskus. Hilma haaveili sinne
pysyvää paikkaa Tempelimaalauksilleen – ja eräs
arkkitehti piirsikin sellaisen. Jääkö temppele ikuisiksi
haaveeksi?*
38. Alppila, Helsinki, tammikuu 2021 290
*Syksyn Tukholman-matkassa riittää sulateltavaa
sattumiseen. Jotkut kyseenalaistavat edelleen Hilma af
Klintin taiteilijuuden – mutta hänet on tavoitettu myös
haastatteluun.*

39. Galärvarvetin hautausmaa, Tukholma, 2020	300
<i>Hilmalla oli selkeä toive viimeisestä leposijasta.</i>	
<i>Se ei toteutunut.</i>	
Lopuksi.....	302
Kiitokset.....	306
Lähteet.....	309
Kirjallisuus.....	320
Henkilöhakemisto	326

Aluksi

Ruotsalainen taiteilija Hilma af Klint maalasi vuodesta 1906 lähtien kuvia, jollaisia ei ollut ennen nähty. Alkuvoimaa ja pelkistettyjä luonnonelementtejä uhkuvia maalauksia, joissa oli salaperäisiä merkkejä, lepääviä kirjaimia, sanoja kuten *rakkaus* ja *evoluutio*. Ensimmäisenä syntyi kuvasarja, jonka nimeksi tuli *Urkaos* eli *Alkukaaos*. Sinisellä, keltaisella ja vihreällä maalattujen akvarellien sarjaan tuli 26 kuvaa.

Seuraava sarja oli nimeltään *Eros*. Sen värimaailma oli jotakin aivan muuta: läpikuultavia hempeitä pastelleja, paljon vaaleaa punaista ja hentoa laventelia, lisää symboliikkaa ja sanoja: *viattomuus*, *askeetti*... Vuoden 1907 lopulla valmistui *Kymmenen suurinta*. Ällistyttävän lyhyessä ajassa maalattu kymmenen yli kolmemetrinen maalauksen sarja oli uskottomon monin tavoin – ja aivan erilainen edeltäviin sarjoihin verrattuna. Teoksissa on salaperäiseltä tuntuvaa vetovoimaa. Yksi sarjan maalauksista on tämän kirjan kannessa.

Näihin kymmeneen kuvaan Hilma af Klint on tiivistänyt ihmisen kehityksen. Kuvasarja pysäyttää ja liikuttaa edelleen, yli 110 vuotta valmistumisensa jälkeen. Aivan kuin maalaukset olisivat olleet säilöttyinä jonkinlaiseen aikakapseliin noustakseen sieltä sopivalla hetkellä ihmeteltäviksi. Ja aivan kuin erityisen sopiva hetki olisi nyt, 2020-luvulla.

Aikakapselista en tiedä, mutta Hilman kuoltua vuonna 1944 hänen uskomaton elämäntyönsä säilöttiin kolmeen-

toista niitä varten nikkaroituun puulaatikkoon. Laatikoiden pakkaamisesta huolehti muuan Olof Sundström. Olof Sundströmin nimi on kulkenut Hilman tarinassa vuosikymmeniä, sillä hän myös luetteloi taiteilijan koko jäämistön. Tuo seikkaperäinen luettelo on yhä edelleen kaikkien Hilma af Klintin näyttelyiden sekä hänestä tehtyjen tutkimusten runkona.

Olof Sundströmistä itsestään ei ole tiedetty juuri mitään. Päätin ottaa selville, kuka tuo Helsingissä syntynyt Sundström oli. Sain tutustua paitsi hyvin mielenkiintoiseen mieheen, myös hänen saksalaissyntyiseen puolisoonsa Margarete Sundströmiin.

Hilma af Klintin teosten säilymistä vuosikausia vahingoittumattomina puulaatikoissaan voi pitää pienenä ihmeenä. Niiden on tiedetty odotelleen hetkeään veljenpojan vintillä säiden armoilla, mutta jo sitä ennen teokset olivat kulkeet Olof Sundströmin mukana ja selvinneet muun muassa tulvivasta kellarista. Vintiltä työt siirtyivät peltojen keskelle latoon ja sieltä asianmukaisempiin säilytystiloihin – päätyäkseen sittemmin intohimoisten riitojen kohteeksi. Kerron hiukan myös näistä kulissien takaisista taisteluista, joita on käyty Hilma af Klintin myöhemmän maailmanmenestyksen taustalla.

Kiinnostuin Hilma af Klintistä 1980-luvulla. Vuonna 1988 näin hänen näyttelynsä Suomenlinnassa Helsingissä, ja sen kuvat jäivät pyörimään jonnekin mieleni kerrostumiin. Vaikka Suomenlinnan näyttely herätti suurta huomiota, ja se oli esillä myös New Yorkissa, kesti yli kaksikymmentä vuotta ennen kuin Hilma af Klintin taide nousi toden teolla esiin.

Hilma af Klintiä ei noteerattu useimmissa modernin taiteen historiasta kertovissa teoksissa vielä 2010-luvullakaan – ei, vaikka hän oli korkeimman akateemisen koulutuksen

saanut kuvataiteilija ja siirtynyt muotokuvista ja maisemista omaleimaisen abstraktin taiteen tekijäksi aikaisemmin kuin alan pioneereina pidetyt taiteilijat, kaikki miehiä. Häntä ei noteerattu, vaikka muutamia hänen teoksiaan oli nähty suuren kohun saattamana Los Angelesissa jo vuonna 1986.

Huomiotta jättämistä selittää se, että Hilma af Klint ei esittänyt vallankumouksellista abstraktia tuotantoaan julkisesti elinaikanaan – eivätkä hänen abstraktit teoksensa ole olleet kaupan. Koska Hilma ei ollut kuvassa mukana eläessään, häntä on ollut vaikea tunkea sinne myöhemminkään. Häntä ei kerta kaikkiaan tahdottu saada sopimaan taidehistorian kaanoniin, jota kirjoitettiin näyttelyiden ja taiteen myynnin pohjalta.

Hilma af Klint halusi pitää nämä erilaiset teoksensa vain harvojen ja valittujen tiedossa. Hän oli nimittäin paitsi ammattitaiteilija myös meedio. Hän perehtyi niin teosofiaan kuin ruusuristolaisuuteen, hän harjoitti erilaisia mielen tekniikoita vuosikymmeniä ja koki saavansa ohjeita ja varjelusta henkimaailman hahmoilta. Nuo hahmot tulivat Tiibetistä, hän oli kertonut veljenpojalleen. Hän kirjoitti tittelikseen taiteilija, mutta tunsu myös, etteivät nämä erityiset teokset olleet vain taideteoksia. Ne olivat jotakin enemmän: osa ihmiskunnalle kerrottavaa tärkeää viestiä, joka koostuu ikivanhoista opetuksista.

Hilma af Klint tarttui varmoin ottein siveltimiinsä ja sekoitti värinsä tulevaisuutta varten. Hän maalasi taideyhteisön tietämättä liki kaksisataa *Temppelimaalauksiksi* risti-määnsä teosta ja niiden lisäksi satoja muita. Hän yritti tulkita maalaamaansa koko pitkän elämänsä viimeiset vuosikymmenet. Välillä hän turhautui ja pettyi – esimerkiksi guruna pitämältään Rudolf Steinerilta saamiinsa kommentteihin.

Samaan aikaan, kun Hilma af Klint meditoi ja seurusteli henkituttaviensa kanssa, hän seurasi tarkoin luonnontieteen

kehitystä. Hilma oli kasvissyöjä ja sukulaistensa mukaan kurinalainen järki-ihminen, joka ei päästänyt itseään helpolla. Hänen matkansa maan päällä osui aikaan, jolloin tiede pystyi esittämään toinen toistaan mullistavampia löytöjä ja keksintöjä: langaton lennätin, fonografi, puhelin, röntgensäteet... Liikkuminen nopeutui, tiedonkulku samoin. Kristinusko sai joukon haastajia.

Edessä on matka Hilma af Klintin omaperäiseen ja hetkittäin hyvin outoonkin universumiin. Tarkoitus on selvittää, mikä maalauksissa puhuttelee yhä suuremmaksi kasvavaa yleisöä, joka elää aivan erilaisessa maailmassa kuin Hilma.

Haluan myös kertoa Hilma af Klintin ystäväistä, siitä laajasta naisten piiristä, jonka kanssa hän sukelsi etsimään todellisuutta tämän näkyvän todellisuuden takana. Osa heistä oli taiteilijoita, mutta eivät kaikki.

Suomella on monellakin tavalla paikkansa tarinassa. Alkajaisiksi on syytä palauttaa mieliin usein unohdettu näyttely Suomenlinnassa vuonna 1988. *Hilma af Klintin salaisia kuvia* todellakin oli taiteilijan ensimmäinen yksityisnäyttely milloinkaan.

Tervetuloa mukaan matkalle Hilma af Klintin elämään ja seuraamaan pitkää tietä kohti taiteilijan kuolemanjälkeistä menestystä ja julkisuutta.

Helsingin Alppilassa 8. maaliskuuta 2021

Pirkko Kotirinta

I OSA

1. Suomenlinna, Helsinki, elokuu 1988

Rantakasarmilla Pohjoismaisessa taidekeskuksessa avautuu ruotsalaisen Hilma af Klintin ensimmäinen oma näyttely. Se hiljentää yleisönsä.

Suomenlinnan lautta kiinnittyä laituriin ja matkustajat purkautuvat aluksesta. Osa jatkaa pääportin läpi saareen, mutta useimmat jäävät Rantakasarmien edustalle parveilemaan. Elokuun viidennen päivän ilta on lämmin, ja kesälomiltaan kaupunkiin palanneiden puheensorina tuo mieleen mehiläisparven. Parvi siirtyy yhä lähemmäksi vanhaa kasarmirakennusta. Tänä iltana siellä avautuu näyttely, jolta on lupa odottaa paljon. Taiteentuntijat ounastelevat, että näyttelystä on tulossa historiallinen tapaus.

Kyse on pian 44 vuotta kuolleen Hilma af Klintin ensimmäisestä omasta näyttelystä *Hilma af Klintin salaisia kuvia*. Suuri yleisö on saanut tietää Klintin teoksista vasta kaksi vuotta sitten, kun vuonna 1986 Los Angelesissa avattiin näyttely *The Spiritual in Art: Abstract Painting 1890–1985*. Näyttely sai valtavasti huomiota. Se oli ensimmäinen laaja museonäyttely, joka toi esiin teosofian ja spiritualismin vaikutuksen abstraktiin maalaustaiteeseen. Se, että modernin ei-esittävän taiteen taustalla lymysikin ikaikainen esoteria, tuli monelle suurena yllätyksenä.

Los Angelesin näyttelyn varsinainen sensaatio oli tuntematon ruotsalainen Hilma af Klint. Hänen teoksensa nousivat kuin tyhjästä abstraktin taiteen pioneereina pidettyjen Wassily Kandinskyn, Kazimir Malevitšin, Piet Mondrianin ja František Kupkan teosten rinnalle – ja ajallisesti jopa niiden edelle. Teosten maalausvuodet paljastavat, että Hilma af Klint oli tehnyt abstraktit maalauksensa ennen näitä meritoituneita miestaiteilijoita. Se, että Hilma af Klintin maalaukset ovat ylipäätään säilyneet jälkipolvien hämmästeltyiksi, on monen ihmeellisen sattuman summa. Sellainen on myös tämän Suomenlinnan näyttelyn synty.

Näyttelyn takana oli Pohjoismaisen taidekeskuksen näyttelypäällikkö Maaretta Jaukkuri. Hän oli saanut käsiinsä Los Angelesin *The Spiritual in Art* -näyttelystä tehdyn julkaisun, ja sitä tutkiessaan hänen huomionsa oli kiinnittynyt joukkoon erikoislaatuisia abstrakteja akvarelleja. Jaukkuri kiinnostui niistä saman tien. Hänen oli saatava selville, kuka on Hilma af Klint, ruotsalainen taiteilija akvarellien takana. Jaukkuri sai yhteyden af Klintin sukulaisten perustamaan säätiöön ja taiteilijan elämään perehtyneeseen taidehistorioitsija Åke Fanttiin. Edessä oli matka Ruotsiin, sillä Jaukkurin oli nähtävä lisää af Klintin teoksia ja tutkittava niitä tarkemmin. Tämän taiteilijan näyttely oli saatava Suomeen.

Oli harmaa ja viileä päivä, kun Jaukkuri tapasi Åke Fantin syksyllä 1987. He ajoivat autolla Tukholmasta kohti etelää. Esikaupungit vaihtuivat maaseudeksi, ja lopulta he olivat keskellä peltoja, vanhan ladon ovella. Fant vei suomalaisvieraansa latoon, missä oli joukko taiteen kuljettamiseen tarkoitettuja puulaatikoita. Fant alkoi avalla laatikoita, ja niistä paljastui maalauksia toinen toisensa perään. Kaikki esiin nostetut maalaukset olivat kehystämättömiä, ja niitä

oli valtava määrä. Näky oli epätodellinen, kokemuksena henkeäsalpaava.

Maaretta Jaukkuri oli olettanut näkevänsä lisää pieniä abstrakteja akvarelleja, mutta Fant nostalgikin puulaatikoista vahvoja ja värikkäitä maalauksia, ne olivat kaikki erikoisella tavalla kauniita. Osa teoksista oli valtavan suuria. Jaukkuria huimasi ajatus, että vain muutama ihminen tiesi näiden teosten olemassaolosta: ”Minut valtasi musertava tunne siitä, että se mitä näin ei voi olla totta. Maalaukset näyttivät tuoreilta, hyvin säilyneiltä ja kertakaikkisen ihmeellisiltä.” Sellaisilta Hilma af Klintin työt näyttävät edelleenkin: tuoreilta ja kertakaikkisen ihmeellisiltä.

Åke Fantin mukaan töitä oli säilytetty tässä ytterenebyläisessä ladossa vuosikausia. Kun Maaretta Jaukkuri oli tehnyt valintansa, ladosta lähti joukko teoksia matkalle kohti Helsinkiä, jonne osa saapui jo syksyllä 1987 ja loput alkuvuodesta 1988. Teokset oli saatu lainaan sillä ehdolla, että Pohjoismainen taidekeskus hoitaa niiden pingotuksen kiilapuille ja kunnan tarkistuksen Helsingissä. Konservattori Tuulikki Kilpinen sai vastuulle töiden kunnostamisen, ja muutama af Klintin vesivärimaalaus päätettiin laittaa saman tien näyttelykuntoon. Ne pääsivät vuosien 1907–1960 pohjoismaista konkretismia esittelevään näyttelyyn, jonka parissa Jaukkuri tuolloin työskenteli. Näyttely kiersi kaikissa viidessä Pohjoismaassa ja tarjosi ensimmäiset maistiaiset Hilma af Klintin taiteesta näillä leveysasteilla.

Nyt elokuussa 1988 koko Suomeen matkannut teosvalikoima odottaa yleisöään. Suomenlinnan näyttelyä on rakennettu viime hetkeen saakka. Näyttelyvieraiden joukossa on myös taidehistorioitsija Åke Fant puolisoineen. Pari on asunut Suomenlinnassa muutaman viikon ajan, ja Fant on seuran-

nut töiden konservointia, kuljeskellut vuosisatojen hiomilla rantakallioilla ja miettinyt näytteille tulevien erikoisten töiden sanomaa. Hilma af Klintin arvoituksellinen elämä ja työt ovat vallanneet Fantin ajatukset. Huomenna hän luennoisi seminaarissa, joka järjestetään Hilma af Klintin ensimmäisen yksityisnäyttelyn kunniaksi.

Ovet näyttelyyn avautuvat kutsuvieraille. Hiukan kostea kalkkiin vivahtava tuoksu tulvii sieraimiin Rantakasarin yli satavuotiaista tiloista. Vierasjoukon surina vaimenee, kun se pääsee kunnolla sisälle ja silmät alkavat tottua hämäärään. Paikalla on myös taiteilijan sukulaisia, kuten teokset perineen Erik af Klintin (1901–1981) poika komentajakapteeni Gustaf af Klint. Hänen harteillaan on nyt Hilma af Klintin säätiö (*Stiftelsen Hilma af Klints Verk*). Joukon nuorimpiin kuuluu Gustafin sisarentytär, teini-ikäinen Hedvig af Klint. Suomalaisia taiteilijoita on paikalla paljon, samoin Suomenlinnassa vakituisesti asuvia.

Mitä syvemmälle entisen kasarmin uumeniin kutsuvieraat sukeltavat, sitä enemmän he hämmästyvät. Teoksista vanhimmat ovat vuodelta 1906, mutta niihin on tallennettu jotakin aivan muuta kuin tuolle aikakaudelle tyypillisiä maisemia tai muotokuvia. Maalausten värimaailma on täysin omanlaisensa, samoin symboliikka. Se ammentaa luonnosta mutta kurottaa ohi ja yli todellisuutta esittävien muotojen.

Teoksissa leijuu kotiloita ja kieppuu spiraaleja kuin dna-ketjuja, ja sinne tänne on ripoteltu kiehkuroita ja outoja kirjainyhdistelmiä: uw, uwa, vus, suw... Maalaukset viittaavat uskontoihin, ja niissä on atomeja ja myös toisiinsa kiेतoutuneita hiukan kömpelöitä ihmishahmoja. On sydämiä, ja yhdessä lukee *kärlek*, rakkaus. Sana *evolutionen* toistuu. Taiteilija on ollut systemaattinen. Maalaukset muodostavat sarjoja, jotka on nimetty täsmällisesti: *Sarja WU, Liljan*

raikas ruusu, Ryhmä III, Suuret figuurimaalaukset, numero 6. Mikä ihmeen WU, ja miksi juuri ruusu, liljan raikas? Kuka kumma tämä Hilma af Klint oikein oli?

Hilman jäämistöstä on löytynyt tuhansia sivuja muistikirjamerkintöjä. Muistikirjasta löytyy myös tieto, että elokuun kuudentena päivänä vuonna 1906 neuvojahanke Amaliel oli ohjeistanut af Klintiä näin:

”Historian ensimmäinen sivu sinun tulee tulkita okkulttisella, levottomalla pilvellä, jonka mustansiniseen väriin sekoittuu valkoista. – – Historian toinen sivu esitetään mustan ja mustansinisen veden avulla, valkoisen vaahdon kanssa. – – Väritä kuten vain kykenet sadekuuroja. Tulee olla myrskysisää ja levotonta vettä, salamoita ja ukkosta.”

Taiteilija oli selvästi noudattanut hengen antamia ohjeita. Sen näemme *Alkukaaos*-sarjasta, joka kuvaa jonkinlaista alkuräjähdyttä. Huomenna on jälleen elokuun kuudes. Silloin *Alkukaaos*-teoksen syntymästä on kulunut päivälleen 82 vuotta ja Hilma af Klintin näyttely Suomenlinnassa avautuu suurelle yleisölle. Tänään täällä ovat vain kutsuvieraat.

Alkuräjähdyttä kuvaavaa sarjaa seuraa uusia ja yhä uusia sarjoja. Kutsuvieraat katselevat niitä hämmentyneinä ja vai-puvat yhä syvemmälle Hilman maailmaan. Teoksista huokuu hämmästyttävä tuoreuden vaikutelma. Huoneisiin on laskeutunut erikoinen hiljaisuus.

Näyttelyn äiti Maaretta Jaukkuri ei voi koskaan unohtaa avajaisten lumoutunutta ja ihmettelevää tunnelmaa. Katsojia Suomenlinnan näyttely jää askarruttamaan pitkään, vuosikymmeniksi. Joidenkin elämään Hilma af Klintin teokset tulivat jäädäkseen.

Ruotsalainen Hilma af Klint (1862–1944) halusi kuvata todellisuutta, jota silmä ei tavoittanut. Syksyllä 2018 hänen ihmeelliset teoksensa keräsivät New Yorkin Guggenheim-museossa ennätysyleisön. Miksi yli sata vuotta vanhat maalaukset koskettavat juuri nyt? Mitä ne kertovat 2020-luvun ihmisille?

Jälkeensä Hilma af Klint jätti teostensa lisäksi ison joukon muistiinpanoja teosten synnystä ja niiden sanomasta. Henkilökohtaiset päiväkirjansa ja kirjeenvaihtonsa hän tuhosi. Kuka oli tämä arvoituksellinen taiteilija, joka henkimaailman ohjaamana maalasi abstrakteja teoksia, ennen kuin abstraktia taidetta oli virallisesti edes olemassa?

Hilma af Klintin arvoitus kulkee ruotsalaistaiteilijan jalanjäljissä, kertoo uusimmasta tutkimuksesta ja esittelee suomalaisia, jotka ovat tasoittaneet tietä taiteilijan maailmanmaineeseen. Teoksessa menneisyys ja nykypäivä keskustelelevat keskenään ja yksi johtolanka johdattaa toisen luo. Myös satumalla on sijansa Hilma af Klintin tarinassa.

	 9 789520 415785
www.tammi.fi	99.1 ISBN 978-952-04-1578-5

Päälyksen suunnittelu: Markko Taina

Päälyksen maalaus: Hilma af Klint: *Kymmenen suurinta, nro 7, Aikuisuus* / Getty Images